

reikšmė, sąmoningas religinių apeigų atlikimas, bendros maldos ir giesmės, vengiama išpuolių prieš kitas religijas.

Filosofijos kand. *N. Kozacišin* (Lvovas), remdamasi Vakarinių Ukrainos sričių medžiaga, nušvietė kai kurias šiuolaikines tendencijas katalikų dvasininkų pamoksluose. Bažnyčia nevengia spekuliuoti tarybinių žmonių pergyvenimais, susijusiais su II pasauliniu karu, nacionaliniais, tėviškais ir kitais jausmais. Naudojama ir užsienio propagandinės literatūros medžiaga.

Filosofijos kand. *J. Prokošina* (Minskas) perskaitė pranešimą „Kai kurie katalikybės vystymosi Baltarusijoje ypatumai“, kurį parengė kartu su filosofijos kand. *E. Doroševičiumi*. Ji nurodė istorines priežastis, dėl kurių katalikybė neįgavo tvirtesnių pozicijų Baltarusijoje.

Istorijos kand. *Z. Balevico* (Ryga) pranešime „Latvių emigracijos katalikiškojo sparno klerikalinis antikomunizmas“ buvo keliamos ateistinio auklėjimo problemos. Pranešėjo nuomone, reikia visų pirma kelti istorinį gyventojų išprusimą; antra, negalima religijos, kaip specifinės visuomeninės sąmonės formos, ištirpdyti bendroje istorijoje, bet būtina giliai atskleisti pačios religijos istoriją.

Istorijos kand. *A. Balsys* (LTSR MA) kalbėjo apie katalikiškojo klerikalizmo ir buržuazinio nacionalizmo ryšį antikomunistinėje propagandoje. Filosofijos kand. *J. Jastrebovas* (Maskva) — apie katalikybės ir masių religinės sąmonės evoliuciją. Mokslinė bendradarbiė *A. Vasiljeva* (Kijevas) analizavo panteizmo tendencijas šiuolaikinėje katalikų teologijoje.

KAS YRA MOKSLAS?

TSRS Filosofų draugijos Lietuvos skyriaus logikos ir mokslo metodologijos sekcija surengė simpoziumą „Logika, mokslo metodologija ir mokslo kūrybos procesas“. Simpoziumas įvyko 1976 m. vasario 2 d. Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko universitete. Jame dalyvavo dėstytojai, aspirantai ir mokslo darbuotojai iš Vilniaus, Kauno ir Voronežo.

Sekcijos pirmininkas prof. *R. Plečkaitis* (VVU) įžanginiame žodyje pasakė, kad mokslinės veiklos efektyvumas, jos rezultatai priklauso visų pirma nuo mokslininko mąstymo būdo, naudojamų metodų bei

Mokslinis bendradarbis *B. Deksnys* (LTSR MA) pranešime „Krikščioniškojo humanizmo antinomijos lietuvių emigracijoje“ pastebėjo, kad daugelis katalikų autorių, kurie anksčiau buvo humanizmo priešininkai arba jam indiferentiški, dabar ėmė laikyti save teocentrinio humanizmo šalininkais. Šis humanizmo variantas yra kur kas konservatyvesnis už oficialiąją Vatikano II susirinkimo ir enciklikos „*Populorum progressio*“ koncepciją.

Konferencijos pabaigoje buvo išklaudyta keletas bendro pobūdžio pasisakymų. Doc. *J. Veišo* (Ryga) nuomone, katalikybės krizė jau nieko nebestebina. Ją pripažįsta ir patys teologai. Dar daugiau, jie net trigeria, kad krikščionybė iš esmės yra „krizės filosofija“, nes gimė krizės situacijoje; dabar ji pergyvenanti savo eilinę krizę, kuri būsianti įveikta, kaip ir visos kitos. Dėl to šiuo metu reikia tyrinėti šios krizės specifiką, parodyti jos negrįžtamą pobūdį.

Kai kurias lietuvių emigrantų koncepcijų kritikos problemas palietė žurnalo „Komunistas“ vyr. redaktorius prof. *G. Zimanas*, LTSR MA narys korespondentas *J. Macevičius*.

Uždarydamas konferenciją, Visuomenės mokslų akademijos prie TSKP CK Mokslinio ateizmo instituto direktoriaus pavaduotojas prof. *V. Garadža* pažymėjo didelę mokslinę ir ideologinę konferencijos reikšmę. Kaip matyti iš pasisakymų ir kaip rodo atliktas darbas, jo manymu, Vilniuje susiformavo rimtas šiuolaikinės katalikybės tyrimo ir kritikos centras.

L. Jekentaitė

priemonių. Todėl tyrinėtojų susidomėjimas savo darbo organizavimo bei planavimo, tyrimų metodologijos ir istorijos klausimais šiuolaikinės mokslo bei technikos revoliucijos sąlygomis yra sveikintinas ir palaikytinas. Tai — reikalingas, aktualus ir perspektyvus darbo baras tiek pradedančiam, tiek prityrusiam mokslo darbuotojui.

Simpoziume buvo perskaityta 15 pranešimų logikos, gnoseologijos, mokslo istorijos, estetikos, psichologijos, nemark-sistinių gnoseologinių, sociologinių bei etinių koncepcijų kritikos klausimais.

„Šiandien mokslas mažai primena savo jaunystę. Mokslo pakitimus galima teisingai suvokti ir įvertinti tik žiūrint į jį istoriškai,— kalbėjo filosofijos kandidatas A. Tytmonas (KMI).— Ar mes jį traktuojame kaip žinių sistemą, ar kaip tam tikrą veiklą, ar kaip socialinį institutą, visais atvejais daugiau ar mažiau turime atsižvelgti į istorinę praeitį. Bet istorinė analizė neapsiriboja vien mokslo raidos aprašymu; svarbiausia tą analizę išplėtoti iki filosofinės, iki sociologinio lygio. Mokslo sociologija turi tapti labiau istorinė, o mokslo istorija — sociologinė. Visapusiškai išplėtojus mokslo istorijos tyrimus, bus galima sėkmingiau spręsti mokslo planavimo bei valdymo problemas, efektyviau veikti visuomenės raidą.“

Doc. M. Padolskienė (KPI) gvildeno mokslo idėjų kilmės problemą, aptarė jų vaidmenį mokslinėje kūryboje. Prof. R. Plečkaitis analizavo būtinumo laipsnius modalinėje logikoje. Apie tikimybinę tyrimų logikos interpretaciją ir teiginių skaičiavimą elektrone mašina ALGOL'o sistemoje kalbėjo teisės kandidatas V. Poškevičius (LTSR MA). Filosofijos kandidatas R. Pavilionis (VVU) nušvietė kai kuriuos logikos ir šiuolaikinės lingvistikos santykio aspektus. Doc. M. Garbačiauskienė (VVPI) gretino ir analizavo Ž. Piažė ir L. Vygostkio psichologines mąstymo teorijas, jų metodologinius principus.

Sparti mokslo raida XX a. pagimdė nemažą naujų mokslo šakų, praturtinę conceptualinį daugelio ankščiau susiformavusių mokslų aparatą, sukūrė naujus mokslinio mąstymo stilius. Kartu atsirado teorinių problemų, susijusių su naujų sąvokų, kategorijų perkėlimu iš vienos mokslo šakos į kitą ir jų pritaikymu naujų objektų tyrimui. Šie klausimai vienu ar kitu aspektu buvo nagrinėjami daugelio simpoziumo dalyvių pranešimuose.

Aspirantas A. Kunčinas (VVU), modeliavimo sąvokai teikdamas gnoseologinės kategorijos statusą, siekė išryškinti kibernetinio modeliavimo vietą bendroje modeliavimo tipų klasifikacijoje. Viešnia iš Voronežo valstybinio Lenino universiteto filosofijos kandidatė N. Meščerjakova pranešime „Biologija ir mokslinio mąstymo stiliaus raida“ kalbėjo apie permainas, palietusias mokslo apie gyvybę pagrindus: pradėti derinti kausalumo ir tikslin-

gumo principai, pritaikytas sisteminis požiūris ir kt. Kartu pranešėja pabrėžė, kad atskiro mokslo, pasiekusio puikių rezultatų (pavyzdžiui kibernetikos), metodai neturėtų būti suabsoliutinti, paversti visuotiniais. Analogišką metodologinę mintį plėtojė ir doc. A. Gažutis (VISI), kalbėjęs apie estetikos formalizavimo tendencijas.

Kad mokslo ieškojimai būtų vaisingi, o rezultatai teisingai vertinami, mokslas turi ne tik dialektiškai mąstyti, bet ir įsisąmoninti savo mąstymo dialektiškumą. Ši mintis, V. Lenino iškelta mūsų amžiaus pradžioje, neprarado reikšmės ir šiandien. Ji buvo akcentuota ir simpoziumo dalyvių kalbose.

Dalis pranešimų buvo skirta įvairių šiuolaikinių nemarksistinių mokslo koncepcijų kritikai.

Mokslinis bendradarbis B. Palubinskas (LTSR MA) pranešime „Paradigminė mokslo koncepcija“ aptarė teorines T. Kuno pažiūras. Šio plačiai žinomo amerikiečių tyrinėtojo mokslo teoriją pranešėjas pavadino sociologine bei psichologine. Mat, T. Kunas mokslą visų pirma traktuoja kaip tam tikros socialinės grupės, būtent mokslininkų kolektyvo, veiklą, siekdamas atsakyti į tokius klausimus: „Kaip žmogus pasirenka bendriją, kaip bendrija parenka žmogų bendrai veiklai — mokslinei ar kokiai kitai? Koks yra grupės socializacijos procesas ir kokios atskiros jo stadijos? Ką laiko grupė, kaip kolektyvas, savo tikslais? Kokius nukrypimus nuo šių bendrų tikslų ji laikys leistinus ir kaip ji pašalina neleistinus paklydimus?“¹ ir t. t. Vertindamas T. Kuno atsakymus į iškeltus klausimus, pranešėjas pabrėžė tam tikrą šios mokslo koncepcijos dialektiškumą: mokslas traktuojamas kaip vientisa logiška evoliucionuojanti sistema; paradigmu (mokslo metodų, ženklų, teorijų ir t. t.) likimą apsprendžia ne verifikacinės operacijos, bet tų teorijų bei metodų praktinis pritaikymas. Kartu buvo nurodyti kai kurie šios koncepcijos trūkumai: nenkinamas normalizuoto mokslo vaidmuo, atmetama paradigmu sintezė, absoliutinama jų kova ir kt.

Apie hipotetinį dedukcinį mokslo modelį ir loginį empirizmą kalbėjo filosofijos kandidatas E. Nekrašas (VVU).

Šiuolaikinės socialinės (anglų) ir kultūrinės (amerikiečių) antropologijos metodus

¹ Кун Т. Структура научных революций. М., 1975, с. 263.

nagrinėjo filosofijos kandidatas E. Gendrolis (KPI). Križiškai vertindamas pagrindinę antropologijos metodologinį principą — reliatyvizmą, jos funkcinį ir empirinį metodą, pranešėjas konstatavo mintį, kad ir šios krypties tyrinėjimuose vis labiau pripažįstama marksizmo reikšmė.

1. *Cechanovičiaus* pranešime buvo nušviesti kai kurie italų sociologo V. Pareto socialinių procesų teorijos momentai, išryškintas jos metodologinis ydingumas.

LOGIKA, KALBA, FILOSOFIJA

1976 m. gegužės mėn. Vilniųs V. Kap-suko universitete vyko simpoziumas „Loginės ir metodologinės kalbos analizės problemos“, kurį organizavo universiteto Filosofijos istorijos ir ateizmo katedra drauge su LTSR MA Filosofijos, teisės ir sociologijos skyriumi bei TSRS Filosofų draugijos Lietuvos skyriumi.

Problematika bei svečių gausumu — dalyvavo mokslininkai iš šalies bei kai kurių užsienio aukštųjų mokyklų ir mokslo įstai-gų — toks simpoziumas mūsų respublikoje buvo surengtas pirmą kartą. Tai, be abe-jo, byloja apie išaugusį respublikos mokslininkų — nagrinėjamos problematikos specialistų — tyrinėjimų lygį ir tam tikrą jų pasiekimų pripažinimą šalyje.

Kalbos vaidmens pažinime moksliskas nusakymas — vienas svarbiausių marksistinės gnoseologijos uždavinių. Ieškoti šio uždavinio teisingo sprendimo, vadinas, argumentuoti kritikuoti nemarksistines sąmonės, kalbos ir objektyvios tikrovės ryšio koncepcijas. Analizuojant kalbą šiuolaikinės logikos metodais, — ypač kai nematyta mastą įgavo kalbos semantikos tyrinėjimai — paaiškėjo, kad kalbos filosofijos uždaviniu laikytina ne tik natūralios kalbos, bet ir mokslo, dirbtinių kalbų loginė-filosofinė analizė, žmogaus conceptualaus pasaulio vaizdo loginė-filosofinė analizė. Kita vertus, ši analizė susijusi su tokiais aktualiais šiuolaikinės mokslinės veiklos uždaviniais, kaip automatinė informacijos paieška ir apdorojimas, automatinis kalbos atpažinimas ir vertimas, dirbtinio intelekto kūrimas ir kt. Praktika parodė, kad šiems uždaviniams spręsti reikia bendrų filosofų, logikų, lingvistų, matematikų ir kitų mokslų atstovų pa-stangų.

Pranešime „Iš neotomistinės metodolo-gijos istorijos Lietuvoje“ aspirantas J. Bal-čius (LTSR MA) aptarė P. Dovydaičio gy-venimo bei teorinės veiklos bruožus, pa-grindinį dėmesį skirdamas šio klerikalinio veikėjo ankstyvojo darbo „Giujo etinės sistemos kritika“ analizei.

Simpoziumas, subūręs mokslo tyrinėto-jus dalykiškam pokalbiui, be abejo, pa-skatino juos nuodugniau ir visapusiškiau gvildinti dar neišspręstas problemas.

Č. K a l e n d a

Pastaruoju metu užsienyje ir mūsų šaly-je iškelta kalbos modeliavimo naujų hi-potezių, sukurta naujų koncepcijų, gauta įdomių rezultatų. Simpoziumas ir buvo skirtas sukauptos teorinės patirties api-bendrinimui bei pasikeitimui ja.

Prof. R. Plečkaitis (VUU) įžanginiame žodyje „Loginės kalbos analizės atsiradi-mas Lietuvoje“ apžvelgė loginių tyrinėjimų istoriją Lietuvos aukštosiose mokyklo-se. Vilniaus universitete jau viduramžiais gyvavo tos logikos šakos, kurios buvo naujai atrastos tik XX a. Lietuvos logikų darbuose daugiau ar mažiau išreikšta forma jau aptinkamos pagrindinės analiti-nės sąvokos, be kurių neįsivaizduojama šiuolaikinė logika. Paminėtinas objektinės ir metakalbos išskyrimas, modalumų bei propozicijos sąvokų atsiradimas ir t. t. Logikos tyrinėjimai universitete, iš pra-džių vykę Vakarų Europos logikų per-pasakojimų forma, vėliau tapo savarankiš-ki ir dažnai būdavo gana vertingi.

Prof. G. Brutianas (Jerevanas) pranešime „Filosofijos kalbos specifika“ analizavo mūsųose dar mažai tyrinėtą filosofijos, kaip tam tikros kalbos su sava sintakse ir semantika, specifika. Filosofijos kalbos semantiką, t. y. sąvokinį aparatą, nule-mia, iš vienos pusės, metodologinė jos funkcija, iš kitos — pasaulėžiūrinė. Jei pirmuoju atveju filosofinio tyrinėjimo eks-plikandais tampa konkrečių mokslų sąvo-kos, tai antruoju — kasdieninio „filosofa-vimo“ sąvokos. Aiškina remiantis pa-čios filosofijos esmės supratimu, kuris įvairiose sistemose yra skirtingas. Dėl šios priežasties čia negalima taikyti viena-reikšmiškumo reikalavimo. Vienu iš pa-galbinių kriterijų eksplikacijos teisingu-mui nustatyti laikytinas vienų filosofinės